

Televízny film, ktorý treba vidieť na veľkom plátne

Erik Binder

MARTHA / Nemecká spolková republika 1974, 116 min.
RÉŽIA, SCENÁR: Rainer Werner Fassbinder. **KAMERA:** Michael Ballhaus.
STRIH: Liesgret Schmitt-Klink. **HUDBA:** Max Bruch, Orlando di Lasso,
 Gaetano Donizetti. **HRAJÚ:** Margit Carstense, Karlheinz Böhm,
 Barbara Valenti, Peter Chatel, Gisela Fackeldey, Adrian Hoven a ďalší.

Z FILMOV:

- 1970: Prečo posadol amok pána R.? (Warum läuft Herr R. Amok?)
- 1972: Horké slzy Petry von Kantovej (Die Bitteren trännen der Petra von Kant)
- 1975: Pästné právo slobody (Faustrecht der Freiheit)
- 1979: Manželstvo Márie Brownovej (Die Ehe der Maria Braun)
- 1982: Túžba Veroniky Vossovej (Die Sensucht der Veronika Voss)

Pojem televízny film máme späť s produkciou, ktorá si dáva prevažne menej záležať na kvalite réžie, scenára a najmä výpravy. *Martha* najväčšieho nemeckého (možno aj svetového) režijného workoholika všetkých čias Rainera Wenera Fassbindera je televízny film. Televízny film, kde si dali jeho tvorcovia nesmiernu prácu s réžiou, scenárom a výpravou. A všetkými ďalšími nemenej dôležitými filmovými zložkami, akými sú herecké výkony, masky, kostýmy alebo strih. Taký bol Fassbinder. Perfekcionista v každom ohľade, tvorca, ktorý chcel natočiť ročne viac filmov než Godard. Jeho filmografia zahŕňa okolo 40 filmov, z nich sa niektoré stali celosvetovo uznávanými klasikami: *Lili Marleen* (Lili Marleen, 1981), *Manželstvo Márie Brownovej* (Die Ehe der Maria Braun, 1979), *Pästné právo slobody* (Faustrecht der Freiheit, 1975) alebo *Strach jest' duše* (Angst essen Seele auf, 1974). Jeho melodrámy boli ovplyvnené tvorbou dánskeho režiséra Douglasa Sirka pôsobiaceho v 50. rokoch v Hollywoode a presláveného na prvý pohľad sladkými melodramatickými príbehmi lásky, na ten druhý podvratnou kritikou spoločenských noriem.

Fassbinderove filmy, ako napríklad aj *Martha*, sú však už na prvý pohľad melodramami obrátenými naruby. Príbeh mladej tridsiatničky, hľadajúcej lásku na celý život, sentimentalitou rozhodne neprekypuje. *Martha* sa zoznamuje s elegantným Helmutom a navzdory odporu jej dominantnej matky si ho berie za muža. Už od ich prvého dialógu je jasné, že ich vzťah nebude z tých tradičných a nemôže viesť k ničomu inému než k rozčarovaní z manželstva a tragédii. Film je hĺbkovou psychologickou sondou do Marthinej duše. Fassbinderov scenár „freudovsky“ rozpisuje jej vzťahy s okolím, pôvod jej submisívnej a labilnej povahy a snaží sa dopracovať k najskrytejším tajomstvám ľudskej prirodzenosti nielen prostredníctvom hlavnej postavy, ale demonštrovať ich aj na zdanlivo nelogickom a sadistickom správaní jej manžela a matky. Film tak má blízko k neidealizovaným psychologickým štúdiám Ingmara Bergmana.

Martha je film, kde je každý záber, každý dialóg, každý pohyb dôležitý. Postavy a predmety stoja a sú umiestnené v obraze presne tak, aby sme o takomto mizanscénovom aranžmá premýšľali a hľadali v ňom metafory

a zmysel. Časté je dvojplánové a trojplánové rozvrhnutie mizanscény, namiesto klasického striedania záberu a protizáberu sledujeme dialógy Marthy a Helmuta v jednom zábere, pričom ženu vidíme iba v zrkadle. Krásna ukážka jej rozdvojeného duševného rozpoloženia. Myslím, že Fassbinderov štýl počas celých 112 minút skvele vykresľuje obsah a myšlienky filmu. Forma je tak rovnocenná obsahu a navzájom sú dokonale previazané. Dlhé statické zábery, málo strihov, prechod zo statickej kamery do jász v momentoch zvyšujúceho sa napätia medzi postavami. *Martha* mi svojou divadelnosťou pripomenula vynikajúcu *Gertrudu* Carla Theodora Dreyera.

Fassbinder však svoj film výrazne štylizuje. Dialógy pôsobia úsečne, často sú prezentované stroho, bez emócií, neprirodzene, čiže nereálne. Aby potom mohla nasledovať živočišna reakcia Marthy predstavujúca revolútu voči neprirodzenému, mŕtvemu svetu (manželstva) plného pretváry. Vyobrazovaný luxus tak kontrastuje s prázdnotou zobrazeného sveta. *Martha* je film, ktorý by si zaslúžil podrobný rozbor. Rozbor každého záberu, previazanosti jednotlivých scén; hľadanie detailov vynárajúcich sa o niekoľko desiatok minút neskôr a dodávajúcich videnému nový zmysel. Prípadne porovnanie s novelou Cornella Woolricha, na ktorej motívy bola *Martha* nakrútená. Bola by škoda prezentovať ich v texte určenom pre nalákatie diváka na film. Veľkým lákadlom sú aj herecké výkony Margit Carstensen, „nahrádzajúcej“ tu prítomnosť Fassbinderovej dvornej herečky Hanny Schygully, a Karla-Heinza Böhma, ktorého si staršie ročníky pamätajú ako pravú ruku Derricka z rovnomenného detektívneho seriálu. Asi nikdy som nevidel taký premyslený televízny film a som presvedčený, že nikdy ani neuvidím. Možno aj preto, že v roku 1974 natočil Fassbinder „iba“ tri filmy. Aj televízny, ktorý sa dokonale hodí, vďaka prepracovanosti mizanscény a psychologickému zobrazeniu postáv prejavujúceho sa v ich mimike, na veľké plátno.

„Napríklad dnes už známa scéna o 360 stupňoch je to, keď sa obaja protagonisti prvýkrát vidia a vedia, že v tom okamžiku niečo vzniklo, že sa niečo deje. Navrhli som, aby sme urobili eliptickú jazdu, začali v jednom bode a išli dokola, zatiaľ čo sa stretnú. Kamera sa vráti do rovnakého bodu, ale medzitým sa toho veľa zmení.“ (Michael Ballhaus, kameraman filmu *Martha*, citované z filmu *Nechcem, aby ma milovali*, 1992)

